

NEKI ASPEKTI MUZEJSKE DJELATNOSTI U HRVATSKOJ 2003.-PREGLED NA TEMELJU PODATAKA IZ REGISTRA MUZEJA, GALERIJA I ZBIRKI RH

MARKITA FRANULIĆ □ Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

Registar muzeja, galerija i zbirki u RH koji vodimo u Muzejskome dokumentacijskom centru (MDC), baza je podataka o ustanovama, u kojoj je u obliku strukturiranih zapisa organizirane informacije o hrvatskim muzejima. U Registru skupljamo i obrađujemo podatke o obilježjima i djelatnostima zajedničkim svim muzejima. To su:

- podaci o ustanovi (od osnovnih i dijelom administrativnih podataka kao što su naziv i adresa, pripadnost županiji, ime ravnatelja i /ili voditelja, radno vrijeme i dr., do stručnih podataka kao što su tip i vrsta muzeja, djelokrug, kodna oznaka, godina registracije, osnivač, kategorija građe i zgrade),
- podaci o muzejskim zbirkama (naziv, vrsta, voditelj, ukupan broj predmeta, broj inventiranih predmeta, baza podataka, broj predmeta u bazi, godina i broj registracije, kategorija, dostupnost),
- podaci o dokumentacijskim zbirkama (isti skup podataka kao za muzejske zbirke),
- podaci o stručnom osoblju (ime i prezime, stručna sprema, zvanje stečeno diplomom ili svjedodžbom, stručno zvanje, znanstveno zvanje, godina rođenja, godina polaganja stručnog ispita, osobni e-mail djelatnika),
- podaci o prostorima kojima muzej raspolaže (za stalni postav, povremene izložbe, urede, čuvaonicu, restauratorsko-preparatorsku radionicu, knjižnicu, čitaonicu, predavaonicu, fotolaboratorij, prodajni prostor, restoran ili cafe te ostalo),
- podaci o knjižnici (postoji li, kome je namijenjena i ime voditelja),
- podaci o postojanju restauratorske i/ili preparatorske radionice,
- podaci o tome je li muzej upisan u Očevidnik Ministarstva kulture RH.

Od 1992., otkad Registar postoji, njegova se struktura mijenjala, osobito posljednjih godina kada smo ga nastojali uskladiti sa *Zakonom o muzejima* te standardizirati podatke na sadržajnoj razini. Zbog toga je uspostavljen određen sustav klasifikacije i svojevrstan oblik terminološkog nadzora u rubrikama u kojima je to bilo moguće primijeniti. Podaci za Registar prikupljaju se anketnim upitnikom početkom svake kalendarske godine, a odaziv na anketu posljednjih se godina kreće od 75 do 90 posto.

Analizom podataka iz Registra kao i podataka iz *Izvešća hrvatskih muzeja* i *Izvešća zagrebačkih muzeja* može se dobiti manje-više cjelovit uvid u muzejsku djelatnost u Hrvatskoj. Podaci su strukturirani tako da ih je moguće analizirati za određeno vremensko razdoblje, za pojedino zemljopisno ili administrativno područje, za pojedinu vrstu muzeja ili prema nekom drugom kriteriju.

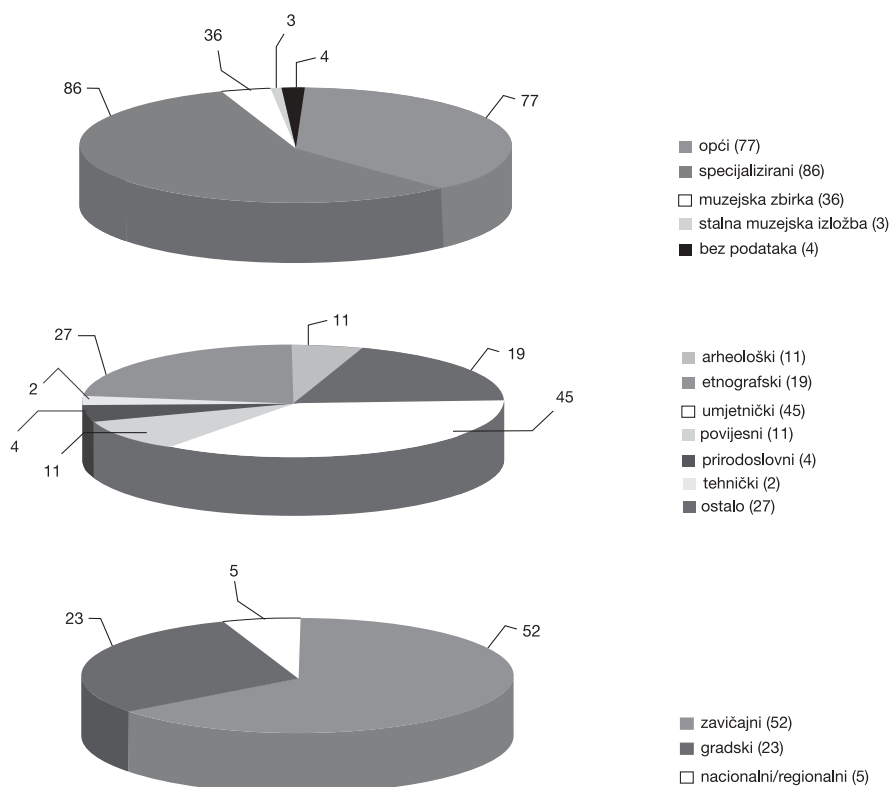
Ovdje ćemo dati prikaz osnovnih obilježja hrvatskih muzeja, galerija i zbirki koje vodimo u Registru i to na osnovu broja od 206 jedinica.¹

Moramo napomenuti da u Registru razlikujemo dvije skupine institucija. Jednu skupinu čine muzeji, galerije i zbirke koji zadovoljavaju uvjete koje propisuje Zakon o muzejima. Takvih je 166 jedinica i one su bile obuhvaćene anketnim upitnikom 2003. godine, na koji je odaziv bio 91 posto. Za te smo jedinice sve podatke koji su nam bili nejasni ili nepotpuni provjerili putem telefona ili e-maila i dopunili u bazi podataka. Drugu skupinu institucija čini 40 jedinica: muzeja, galerija i zbirki koje ne zadovoljavaju sve potrebne uvjete za registraciju tj. za pravno postojanje, ali imaju muzejsku građu i muzejsku dokumentaciju. Za njih nije provedena anketa 2003. godine, ali su se tijekom godine podaci ažurirali informacijama prikupljenim na različite druge načine (telefonom, izvješćima o radu, terenskim obilaskom i sl.).

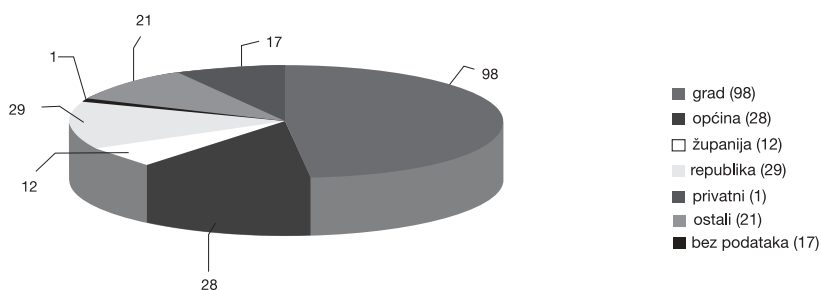
Vrsta muzeja. Prema vrsti muzeja, u Hrvatskoj je 45 posto specijaliziranih muzeja, 36 posto općih, 16 posto muzejskih zbirki i 1 posto stalnih muzejskih izložaba.

Većina specijaliziranih muzeja, muzejskih zbirki i stalnih muzejskih izložbi (svi imaju istu klasifikaciju prema vrsti građe) su umjetnički muzeji - 38 posto, 16 posto su etnografski, po 9 posto je povijesnih i arheoloških, 3 posto je prirodoslovnih, 2 posto tehničkih, a 23 posto ih se vodi pod oznakom "ostalo" (npr. tiflološki, pomorski, memorijalni i dr.). Od općih muzeja 65 posto njih su zavičajni, 29 posto gradski, a 6 posto su nacionalni ili regionalni.

¹ Na naizgled jednostavno pitanje o broju muzeja na nekom teritoriju nije uvijek jednostavno odgovoriti. Naime, i na sastanku Europske grupe za muzejsku statistiku (EGMUS-a), u kojoj Hrvatsku od 2002. zastupa Markita Franulić, bilo je govora o tome jer i druge zemlje imaju isti problem. Na posljednjem sastanku održanom u listopadu 2003. u Berlinu raspravljalo se o tome treba li u ukupan broj muzeja ubrojiti samo muzeje, galerije i zbirke kao pravne osobe ili kao zasebne jedinice treba brojiti i područne i/ili dislocirane zbirke koje mogu biti u nadležnosti nekog muzeja ili neke druge ustanove te različite muzeje koji su u sastavu većih administrativnih jedinica, a nisu pravne osobe. Dogovoreno je da se za potrebe EGMUS-a broje "sites" tj. muzeji, galerije i zbirke kao muzeološke činjenice, a ne kao pravne osobe. Za potrebe ovog pregleda korišten je način koji predlaže EGMUS, tim prije jer se i u Registru muzeja, galerija i zbirki u RH podaci vode na taj način. Pojam "site" prevodimo ovdje kao jedinica.

Osnivač, djelokrug, raspored prema županijama. Ovisno o osnivaču 48 posto muzeja osnovala je gradska uprava, 14 posto općine, 6 posto županije. To znači da je lokalna samouprava osnivač 68 posto jedinica. Država je osnivač 14 posto muzeja. Samo je 1 muzej privatni (što je manje od 0,5 posto) dok su tvrtke, udruženja, HAZU i druge institucije osnivači 10 posto muzeja.

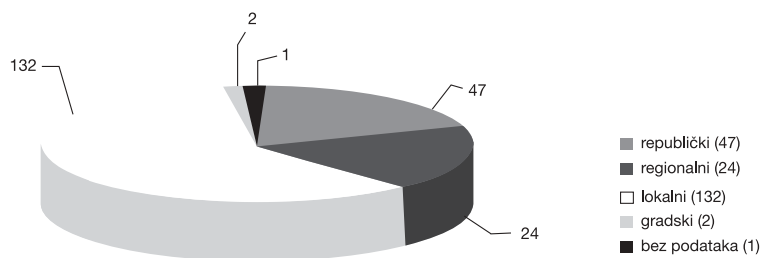

101 jedinica je samostalna ustanova, većoj muzejskoj cjelini pripada njih 36, a centrima za kulturu ili pučkim otvorenim učilištima njih 332.² U sastavu tvrtki su 4 jedinice, HAZU-a - 6, općina - 10, gradova - 8 te ostalih struktura (turističke zajednice, ustanova) - 7 jedinica. Dislocirane zbirke ima 14 muzeja, a dvije institucije su specifične (Dubrovački muzeji i Muzeji Hrvatskog zagorja), one su zapravo administrativne jedinice koje se sastoje od 6, odnosno 5 različitih specijaliziranih muzeja.

Ovisno o djelokrugu tj. području djelovanja muzeja, 65 posto muzeja, galerija i zbirki su lokalni (zavičaj i grad), 12 posto su regionalni, a 23 posto njih ima republički djelokrug. Nerazmjernost od 9 posto između broja muzeja kojima je osnivač Republika i republičkog djelokruga jest ponajviše u činjenici da je mnogim zagrebačkim muzejima koji imaju nacionalni djelokrug osnivač grad. Ta se činjenica pokazuje nelogičnom osobito u Sustavu muzeja RH u kojemu su pet od šest matičnih muzeja prvog stupnja gradski muzeji, a ne nacionalni (iako po građi to nesumnjivo jesu).

² Iako je Zakon o muzejima propisao odvajanje od takvih institucija i osnivanje samostalnih, to je, sudeći prema stanju koje možemo očitati iz Registra, kao i iz izvještaja o radu, za sada nemoguće jer lokalna samouprava najčešće ne može osigurati sredstva ni ostale uvjete za samostalno funkcioniranje muzeja, galerija i zbirki koji su sada u sastavu centara za kulturu i sličnih institucija.

DJELOKRUG MUZEJA

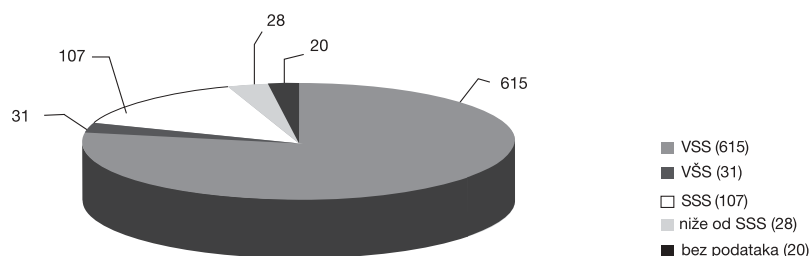

Razmatrajući raspored prema županijama, najviše je jedinica u Splitsko-dalmatinskoj županiji (32), potom u Gradu Zagrebu (30), 17 ih je u Dubrovačko-neretvanskoj županiji, po 15 u Istarskoj i Primorsko-goranskoj, 13 u Koprivničko-križevačkoj, 12 u Krapinsko-zagorskoj, po 9 u Zadarskoj i Zagrebačkoj županiji, po 8 u Bjelovarsko-bilogorskoj i Osječko-baranjskoj, 6 ih je u Vukovarsko-srijemskoj, po 5 u Ličko-senjskoj i Karlovačkoj, po 4 u Brodsko-posavskoj, Sisačko-moslavačkoj i Šibensko-kninskoj županiji, po 3 su u Varaždinskoj i Virovitičko-podravskoj, 2 u Međimurskoj te 1 u Požeško-slavonskoj županiji.

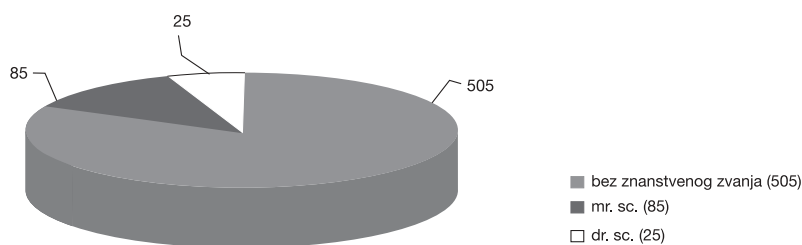
Stručni djelatnici. U hrvatskim muzejima radi 811 stručnih djelatnika (tj. djelatnika s nekim od zvanja koje spominje *Zakon o muzejima*, čl. 36. - 43., ili onih na takvim poslovima), što je 40 više nego 2002., a čak 91 više nego 1999. godine. Djelomičan razlog tome su precizniji i ažurniji odgovori na anketu, ali ipak ne u tolikoj mjeri. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku³ 2000. su u hrvatskim muzejima bile zaposlene ukupno 1.394 osobe. Imajući to u vidu, broju stručnih djelatnika možemo pribrojiti još 30-40 posto ostalih zaposlenika, čime ćemo dobiti približan broj svih zaposlenika u muzejima. Otprilike 40 posto muzealaca (320) zaposleno je u muzejima Grada Zagreba. Razlog tome je broj i veličina muzeja, ali to znači da u otprilike 15 posto jedinica radi četrdesetak posto stručnjaka. Primjerice u Splitsko-dalmatinskoj županiji, s najvećim brojem muzejskih institucija (otprilike 16 posto od ukupnog broja) radi samo 14 posto (109) od ukupnog broja zaposlenih, a u Istarskoj županiji s dvostruko manjim brojem muzeja u odnosu prema Splitsko-dalmatinskoj radi i dvostruko manji broj stručnjaka (55). To je tema za daljnje istraživanje, ali navodi na tezu da taj nerazmjer postoji između zagrebačkih muzeja i muzeja u ostalim županijama, dok je odnos u broju zaposlenih među ostalim županijama uravnotežen.

Visoku stručnu spremu ima 78 posto hrvatskih muzealaca, višu 4 posto, srednju spremu 13 posto te nižu spremu od srednje 3 posto. Od visokoobrazovanih stručnjaka 18 posto ih ima znanstveno zvanje: 14 posto su magistri znanosti, a 4 posto su doktori znanosti.

STRUČNA SPREMA

ZNANSTVENO ZVANJE

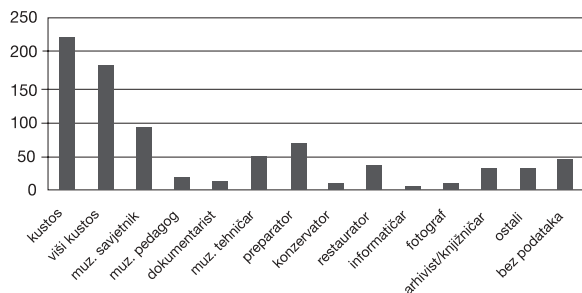

Većina muzejskih stručnjaka radi na radnome mjestu kustosa (tj. to su kustosi, viši kustosi i muzejski savjetnici). Njih je 489. Muzejskih pedagoga svega je 18, iako je veći broj onih koji rade poslove muzejskog pedagoga. Razlog tom broju je taj što donedavno nije bilo stručnog ispita za muzejske pedagoge pa se i oni koji se bave pedagoškim radom vode kao kustosi (što često i jesu, tj. vode zbirku i edukacijske aktivnosti). Dokumentarista u muzejima ima 12. Djelomičan razlog tome je isti onaj koji je spomenut kod muzejskih pedagoga, no neosporna je činjenica da u hrvatskim muzejima

³ *Kultura i umjetnost u 2000.*
Statistički izvještaj, 1145. Državni zavod za statistiku, 2002.

mali broj osoba radi poslove dokumentarista. Unatoč uvođenju novog muzejskog zvanja muzejskog informatičara i strateškog opredjeljenja za zapošljavanjem većeg broja stručnjaka tog profila, u hrvatskim muzejima radi samo 6 informatičara.

Zanimljivo je da unatoč dugogodišnjem postojanju studija za obrazovanje diplomiranih muzeologa, u hrvatskim muzejima nije zaposlen niti jedan stručnjak toga zvanja. Muzeologa ipak ima, ali samo onih sa završenim poslijediplomskim studijem muzeologije, tj. onih koji su već radeći u muzeju stekli takvo (znanstveno) zvanje.

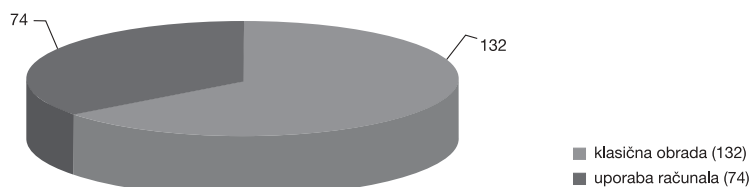
Promatrajući dobnu strukturu hrvatskih muzejskih profesionalaca uočljiva je tendencija pomlađivanja, iako polaganog: današnja prosječna dob hrvatskog muzealca je 46 godina, dok je 1998. to bilo 49 godina.

Obrada zbirki. U hrvatskim se muzejima nalazi 5.160.469 predmeta u 1.170 muzejskih zbirki. No, moramo biti svjesni da to nije točan broj predmeta jer neki muzeji nisu izrazili točan ukupan broj predmeta koje posjeduju. To se osobito odnosi na arheološke i prirodoslovne muzeje te na arheološke i prirodoslovne zbirke u općim muzejima. Podatke o ukupnom broju predmeta u arheološkim zbirkama ponekad dobivamo izražene i brojem kutija različitih ulomaka, a pitanje je kolikim će brojem predmeta u konačnici to rezultirati. Stoga podatke o ukupnom broju predmeta, te odnose i omjere koji iz toga proizlaze moramo promatrati s određenom rezervom jer je riječ o poznatom ukupnom broju predmeta. Naravno, to nije slučaj sa svim vrstama muzeja i zbirki pa podaci kojima raspolažemo ipak pokazuju trendove i omjere koje možemo smatrati vjerodostojnima. Revizija građe koju su muzeji bili dužni provesti prethodnih godina rezultirala je i raščišćavanjem podataka o muzejskim zbirkama, što se iz godine u godinu moglo uočiti u anketnim upitnicima jer su podaci postajali sve pročišćeniji i s definiranim brojkama (tj. bez "oko" ili "otprilike", brojke u istim muzejima i istim zbirkama varirale su iz godine u godinu i prema gore i prema dolje; bilo je napomena "revizija u tijeku", formirale su se nove zbirke).

Dokumentacijskih zbirki⁴ (fototeka, dijateka, filmoteka, videoteka, planoteka, fond dokumentacijskih crteža, hemeroteka, fonoteka, fond digitalnih i magnetskih zapisa, arhiv, ostalo) u hrvatskim muzejima ima 414 sa 637.798 jedinica. Ukupan broj predmeta nemoguće je izreći jer je upravo za tu vrstu zbirki karakteristično da podatke o ukupnom broju predmeta mnogi muzeji ne iskazuju jer imaju pregled nad inventiranom dokumentacijskom građom, ali ne uvijek i nad ukupnom. U polju "ukupan broj predmeta" često ništa ne piše, dok se u polju broj inventiranih jedinica nalazi neka brojka, tako da prilikom automatskog zbrajanja u bazi podataka može doći do apsurdne situacije da je broj inventiranih jedinica veći od njihova ukupnog broja.

Od ukupnog broja muzejskih predmeta (tj. onih u muzejskim zbirkama) 44 posto njih je inventirano, tj. 2.291.270.

Za obradu muzejske građe računalom se koristi 36 posto muzeja, a 14 posto muzeja koristi se računalom i za obradu dokumentacijske građe. Uporabom računala obrađuje se građa u 36 posto muzejskih zbirki i građa u 23 posto dokumentacijskih zbirki.

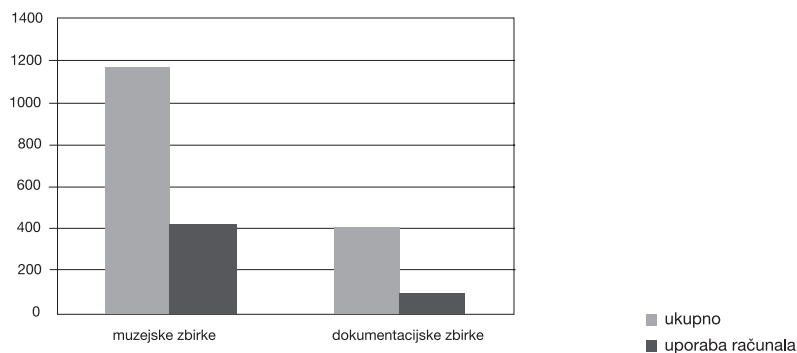

STRUČNI DJELATNICI

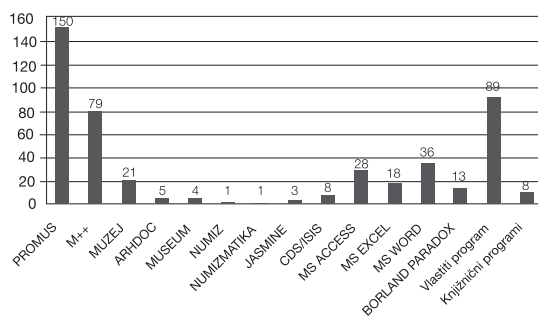
OBRADA MUZEJSKIH ZBIRKI PREMA BROJU MUZEJA

⁴ Popis dokumentacijskih zbirki temelji se na *Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi*. Narodne novine 108 (2002.)

UPORABA RAČUNALA PREMA BROJU ZBIRKI

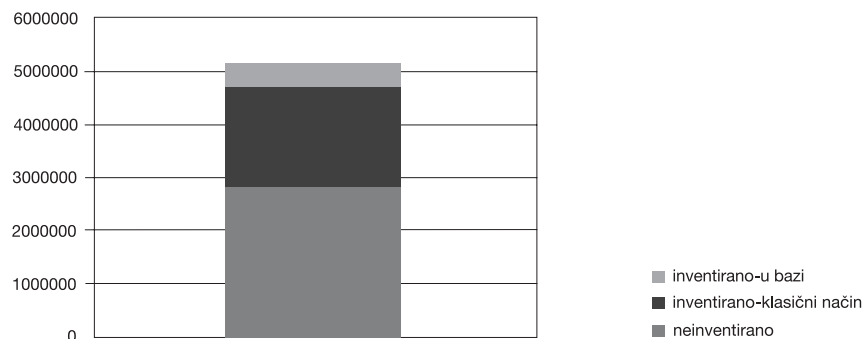

Od 1.170 muzejskih zbirki, u 465 njih koristi se neki od računanih programa za inventarizaciju građe. U 23 različita programa obrađuje se 401 zbirka, a za 64 zbirke imamo podatke da se za obradu korist "vlastiti program". Govorimo o zbirkama, a ne o muzejima jer nije rijedak slučaj da u istome muzeju različiti kustosi rade u različitim programima, prema vlastitom izboru. To se događa čak i kada muzej nabavi određeni program za korištenje na razini čitavog muzeja. Prevladavaju dva specijalizirana programa: Promus i M++. U Promusu se obrađuje 150 zbirki, a u programu M++ 79 zbirki, no velik broj muzeja još se uvijek koristi tablicama u nekom od Microsoftovih programa (66 zbirki) ili "vlastitim programima" - 64 zbirke (među kojima su, pretpostavljamo, također najbrojnije tablice u MS programima). Osim spomenutih, pojedini muzeji koriste se još nekim specijaliziranim programima za obradu muzejske građe.

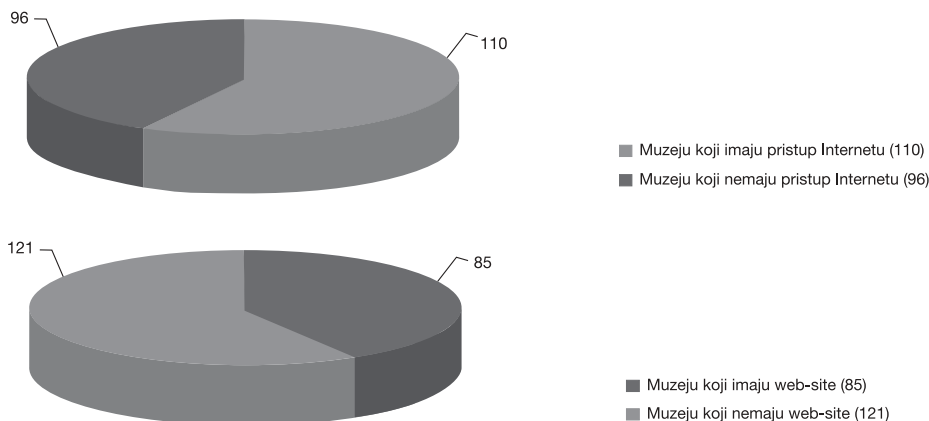
RAČUNALNA OBRADA ZBIRKI / PROGRAMI

Međutim, čest je slučaj da muzeji navode kako imaju neku od spomenutih baza podataka, ali u nju nije upisan niti jedan predmet. Od 74 jedinice koje navode da muzejsku građu obrađuju i računalo, tek u njih 54 postoje zapisi u bazama podataka, što je 26 posto muzeja (iako ih 10 posto više daje podatak o računaloj obradi građe). To potkrepljuju i druge brojke. U zbirkama koje za inventarizaciju koriste računala nalazi se ukupno 2.092.438 predmeta. Od njih je inventirano 1.441.446 jedinica, tj. 69 posto, ali računalo je obrađeno (upisano u bazu podataka) 380.838 predmeta. To je 7 posto od ukupnog broja predmeta u muzejima, ili 17 posto od ukupnog broja inventirane građe, a 26 posto od broja inventiranih predmeta koji se nalaze u zbirkama koje se računalo obrađuju.

OBRADA MUZEJSKE GRAĐE U ODNOSU
PREMA UKUPNOM BROJU PREDMETA

Ovdje je uočljiva velika razlika između muzeja u Gradu Zagrebu i ostalih muzeja u Hrvatskoj jer se 86 posto računalno obrađene građe nalazi u zagrebačkim muzejima (329.031 predmet).

Pristup Internetu i web-siteovi. Pristup Internetu, sudeći prema broju e-mail adresa ustanova, ima 110 muzeja, galerija i zbirki (53 posto). Svoj web-site ili web-siteove ima 85 muzeja (41 posto). U sklopu projekta MDC-a *Muzeji Hrvatske na Internetu* predstavljena je ukupno 41 jedinica. Vlastiti web-site imaju 24 muzeja, 5 muzeja predstavljeno je u sklopu veće institucije u čijem sastavu djeluju (npr. HAZU, NSK), a 15 muzeja predstavljeno je na web-siteovima grada i /ili lokalne turističke zajednice. Po dva web-sitea (vlastiti i u sklopu sitea MDC-a) ima 8 muzeja.

PRISTUP INTERNETU

WEB SITE

Knjižnica i restauratorsko-preparatorska radionica. U muzejima djeluje 117 knjižnica, od čega su 73 samo za stručno osoblje (često je riječ o priručnoj stručnoj građi, a ne o knjižnici ustrojenoj prema standardima knjižničarske struke), a 44 su namijenjene i vanjskim korisnicima.

Restauratorsku ili preparatorsku ili restauratorsko-preparatorsku radionicu imaju 44 jedinice.

Na početku smo spomenuli 40 jedinica: muzeja, galerija i zbirki koje ne zadovoljavaju sve potrebne uvjete za registraciju tj. za pravno postojanje, ali imaju muzejsku građu i muzejsku dokumentaciju. Iako su one uključene u prethodnu analizu, ovdje bismo željeli istaknuti neke njihove značajke.

Vrsta, osnivač, pripadnost i djelokrug. Od 40 jedinica, koje se nalaze u 14 županija, grad je osnivač 34 posto njih, općina također 34 posto, a različite lokalne institucije, udruge i sl. 10 posto. Dakle, ovdje je lokalna samouprava i lokalna zajednica osnivač svih muzeja, galerija i zbirki. Samostalnih ustanova među tim institucijama svega je 9, centrima za kulturu, narodnim sveučilištima, pučkim otvorenim učilištima i sl. pripada 11 jedinica, gradskoj upravi 7, općinskoj 8, a turističkoj zajednici 1, dok ostalim strukturama pripadaju 4.

Prema vrsti, najviše je općih muzeja (17), potom specijaliziranih (12), muzejskih zbirki je 9, a 1 je stalna muzejska izložba. Među specijaliziranim jedinicama najviše je umjetničkih - 7 te etnografskih - 5. 38 muzeja, galerija i zbirki lokalnog su područja djelovanja (94 posto), a jedna je jedinica regionalnog djelokruga (3%), dok za jednu nema podataka.

Stručni djelatnici. U čak 20 jedinica tj. 50 posto njih nije zaposlen niti jedan stručni djelatnik, u 18 njih radi po jedan stručni djelatnik, a u 2 po dvoje. Ukupan broj stručnih djelatnika zaposlenih u ovim muzejima, galerijama i zbirkama je 25, od čega je 5 kustosa, 1 je kustos i arhivist, 1 je muzejski tehničar, 1 preparator i 1 bibliotekar, dok čak za 15 njih nema podataka tako da je upitno je li uopće riječ o stručnim muzejskim djelatnicima. Sudeći prema podacima o pripadnosti ovih muzeja, galerija i zbirki čest je slučaj da su pojedini zaposlenici u općinama, gradskim upravama i turističkim uredima zaduženi za brigu o njima, ali ne kao stručnjaci. Visoku stručnu spremu ima 15 djelatnika, višu 1, srednju njih 5, a nižu 1, dok za 3 nema podataka.

Obrada zbirki. U ovih 40 jedinica nalazi se 115 muzejskih zbirki s ukupnim brojem od 38.825 predmeta, od čega je inventirano 22.501. Dva muzeja koriste se računalom za obradu muzejskih zbirki, ali samo jedan ima i zapise u bazi podataka (u prilagođenom Microsoftovu programu).

O broju dokumentacijskih zbirki i predmeta u njima ne možemo dati relevantne podatke ponajprije zato što većina ovih muzeja tek radi na ustrojavanju dokumentacije.

Pristup Internetu i web-site. Od muzeja koje ovdje obrađujemo 6 ih ima pristup Internetu, tj. svoje e-mail adrese, a jedan je predstavljen na web-stranicama lokalne turističke zajednice.

Primljeno: 21. studenoga 2003.

5 Iako je Zakon o muzejima propisao odvajanje od takvih institucija i osnivanje samostalnih, to je, sudeći prema stanju na terenu, za sada nemoguće jer lokalna samouprava najčešće ne može osigurati sredstva ni ostale uvjete za samostalno funkcioniranje muzeja, galerija i zbirki koji su sada u sastavu centara za kulturu i sličnih institucija.

